

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1938

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

σαφικές, και όταν, αντί να μετρούμε συλλοβές και ν' ακούμε τόνους (το μόνο που είμαστε σε θέση να κάνουμε) ξεγελιόμαστε νομίζοντας ότι μεταχειριζόμαστε κ' εμείς, δακτυλικά και τροχαϊκά και αναπαιστικά μέτρα, όπως οι αρχαίοι;

Ευτυχώς, ο κ. Σπαταλάς, σαν ποιητής που μένει και όταν μιλά θεωρητικά για την τέχνη του, δεν περιορίζει την ποίηση στην τέχνη της στιχουργίας. «Μά η ποιητική ουσία, γράφει, στο «Μουσικός ρυθμός και Νεοελληνική Στιχουργία», όταν υπάρχει, και χωρίς τη στιχουργία μένει πάντα σημαντική, έστω και λιγότερο τερπνή, από την έλλειψη του μουσικού στοιχείου που δίνει η στιχουργία. Ένώ κ' η πιο τέλεια στιχουργία δε θα δώσει ποτέ σ' ένα πεζογραφικό κατασκευάσμα ουσία ποιητική».

Λόγια πολλές φορές ακουσμένα, μα πάντα σωστά. Και που αυτά δε σηκώνουν κανένα αντίλογο.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Γιώργου Θεοτοκά : «Τὸ δαιμόνιο».

Είναι δύσκολο να καθορίσει κανείς το περιεχόμενο του νέου βιβλίου του κ. Γ. Θεοτοκά. Το «Δαιμόνιο» είναι η ιστορία μιᾶς οικογενείας και μερικῶν φίλων της η οί κρίσεις ενός ανθρώπου για την ιστορία αυτή; Η διαφορά, όσο κι' αν φαίνεται μικρή, είναι τόσο σημαντική, τόσο ριζική, που οδηγεί άμεσα τον αναγνώστη σ' ένα υπό τα ερωτήματα εκείνα που δεν πέρνουν ποτέ οριστικές και τελειωτικές απαντήσεις: τί είναι μυθιστόρημα; και πότε ένα πεζογράφημα πρέπει να εξετάζεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις, με την προσδοκία, αν θέλετε, που έχουμε όταν διαβάζουμε ένα μυθιστόρημα; "Ας αποφύγουμε τους γνωστούς και τους εύκολους ορισμούς, που μπορεί να στηρίζονται σε μερικά γενικά ή εξωτερικά γνωρίσματα αλλά δεν ανταποκρίνονται σε όλες τις μορφές του λογοτεχνικού αυτού είδους, κι' ας μη σταθούμε σε ό,τι δε θα μπορούσαμε να βρούμε στο «Δαιμόνιο». Οί πολυπρόσωποι πίνακες της ζωής δεν υπάρχουν. Δεν υπάρχει ούτε ο λαβύρινθος του έσωτερικού κόσμου ενός έστω ανθρώπου. Λείπει, ακόμα, το τυπικότερο γνώρισμα, η έκταση, ο αριθμός των σελίδων που επιτρέπει την άνετη ανάπτυξη του θέματος και κατατάσσει ένα πεζογράφημα στα μυθιστορήματα. Υπάρχει τουλάχιστον — κι' αυτό βρίσκω ότι δεν μπορεί να λείπη από κανένα πραγματικό μυθιστόρημα, — υπάρχει το μεγάλο ρεύμα, το ζωντανό και αδιάκοπα κινούμενο ποτάμι, που περνάει από αναρίθμητες όχθες, πέρνει κατιτί από καθεμιά χωρίς να σταματά, αφρίζει και βουίζει και κάνει το δρόμο του ανάμεσα στην έκπληξη, στη χαρά, στη στενοχώρια, στο δέος των ανθρώπων, για να καταλήξει, μαζί με ό' αυτά, στη μεγάλη θάλασσα, στο χάος, εκεί που φτάνουν όλες οι μεγάλες συλλήψεις και όλες οι μεγάλες συνθέσεις; Το ποτάμι αυτό δε σημαίνει πως άλλοτε είναι πιο πλατύ και πιο βαθύ κι' από την κοίτη του φέρνει στην επιφάνεια περισσότερα πράγματα, κι' άλλοτε πάλι κυ-

λάει χωρίς να τρυπά, χωρίς να σκάβη τη γη. Είναι πάντα ένα ρεύμα, με τον παλμό του, με το ρυθμό του, με τη ζωή τη δική του, που ξεχειλίζει μέσα στις σελίδες του μυθιστορήματος, μέσα στις διακόσιες, στις τριακόσιες, στις τετρακόσιες σελίδες που ποτέ δεν είναι αρκετές για να το κρατήσουν στο χώρο τους ολόκληρο, να το υποτάξουν, να το βάλουν σε απόλυτη πειθαρχία. Στο πραγματικό μυθιστόρημα το ρεύμα αυτό ποτέ δεν έχει την τελευταία έκβολή του και πάντα σε καλεί να το παρακολουθήσεις σ' ένα άλλο ταξίδι του. Θ' ανακατωθῆ μ' άλλα ποτάμια, θα τα ξεχειλίσει, θα τα βγάλει από την κοίτη τους και θα προκαλέσει πλημμύρες, για να ήρεμήσει σε λίγο και να βρῆ άλλους δρόμους κι' άλλες περιπέτειες.

Οί ήρωες του κ. Θεοτοκά δεν είναι το ποτάμι, άλλ' οί άνθρωποι της όχθης που παρακολουθούν την πορεία του. Την ίδια παρατήρηση, με διαφορετικό τρόπο, είχα κάμει και για την πρώτη έκδοση της «Αργώς». Έδώ όμως έχει περισσότερο τη θέση της. Αυτοί οί Χριστοφῆδες του «Δαιμονίου» είναι, βέβαια, άνθρωποι που τους βασανίζει και τους χωρίζει από την κοινωνία κάποια έμμομη ιδέα, κάποια ευαισθησία, κάποια μοίρα σκληρή κ' αινιγματική. Κάτι το δραματικό υπάρχει στη ζωή τους, που θα μπορούσε να γίνη αίσθητο και στον αναγνώστη και να κερδίσει το ενδιαφέρον του, τη συμπάθειά του. Μα ο κ. Θεοτοκάς, με μιᾶ περιέργη έπιμονή, δεν αφήνει ποτέ τον αναγνώστη ναρθη σε άμεση επαφή με τους ήρωές του. Στέκει πάντα ανάμεσά τους κι' αντί να τον τοποθετήσει στην καρδιά των γεγονότων, να τον βοηθήσει να νοιώσει όλη τη δραματικότητά τους, περιορίζεται να του δίνει πληροφορίες. Προχωρεί συχνά και σε κρίσεις. "Ολ' αυτά όμως από την όχθη του ποταμού, μακριά από τον παφλασμό των νερῶν, από την όρμη του ρεύματος. Και πάντα έντυπώσεις και κρίσεις του κ. Θεοτοκά. Πουθενά οί άνθρωποι του «Δαιμονίου» μόνοι, χωρίς παραστάτη, έλεύθεροι και ειλικρινείς. Πουθενά τα πάθη τους, οί συγκρούσεις των, ή ζωή τους θερμή και οπαρταριστή. Μήπως και ο κ. Θεοτοκάς δεν τους έπλησίασε ποτέ, αλλά τους είδε από μακριά, από πολύ μακριά;

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Βασίλη Ρώτα : «Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς».

"Αν θελήσει κανείς να παραβάλει τις παλιές νεοελληνικές τραγωδίες, που γράφανε οί καθαρευουσιάνοι, με το «Ρήγα» του κ. Β. Ρώτα, θα δει πως έγινε μέσα στον καιρό που πέρασε μεγάλη πρόοδος: κι' αν μάλιστα η πρόοδος αυτή μπορούσε να βρεθεί ουσιαστικά και στ' άλλα τα έργα του συγχρόνου θεάτρου μας, θα ήταν αληθινή ευτυχία για τον πολιτισμό μας. "Ομως ο «Ρήγας» έχει το έλάττωμα να μην είναι σε φυσιολογική, ας πούμε, σχέση με την άλλη μας θεατρική λογοτεχνία τόσο, που θ' απορούσε κανείς πως γράφηκε στο τέλος κι' ένα έργο που η γλώσσα του, ο παλμός του είναι έξυψωμένα και

πὼς κρατιέται μέσα στὶς σελίδες τοῦ ἢ δυνατὴ ἀξιοπρέπεια τῆς Τέχνης ὅση μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ βέβαια στὸ ξεπεσμένο τὸ θέατρό μας. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ κ. Β. Ρώτας δὲν εἶναι ὁ «τυπικὸς» θεατρικὸς μας συγγραφέας. Δὲν εἶναι δηλαδὴ Ξενοπούλος π. χ., δὲν εἶναι Μωραϊτίνης, δὲν εἶναι Μπόγγρης, δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ γαλλικοῦ βουλευβάρτου μὲ ἄλλα λόγια παρὰ ἢ ψυχικὴ του ἀναστροφή γίνεται μέσα στὸν κύκλο τῶν ἐξόχων, ὅπως δείχνουν οἱ θαυμαστές μεταφράσεις του καὶ πρὸ παντός ἡ σπουδαιότητα τοῦ «Βασιλέα Λήρ». Πρῶτότυπό του γιὰ τὸ «Ρήγα» εἶναι ὁ Σαίξπηρ· στὰ γενικὰ καὶ στὶς λεπτομέρειες· ἀκόμα καὶ οἱ σκηνές του π. χ. τελειώνουν συνήθως μὲ τὸ νὰ «βγαίνουν» τὰ πρόσωπα καὶ ὄχι μ' ἕνα φινάλε ἐντυπωσιακό, μὲ ἀποθέωση ὅπως λέγανε στὰ παλαιὰ δράματα. «Βγαίνουν» πάντα καὶ τοῦ Σαίξπηρ τὰ πρόσωπα στὸ τέλος. Ἐκλεχτὴ εἶναι ἡ φρασεολογία του, δὲν καταφεύγει στὴν πατριδοκαπηλεία καὶ στὸ σύνολο τὸ ἔργο θ' ἀφήσει ἐντύπωση στὸ θεατὴ. Στὸ διάβασμα προφταίνουμε καὶ βλέπουμε π. χ. ὅτι ἐκεῖ πού θέλει νὰ ἐκφράσει τίς ἰδέες τῶν ἡρώων, τὸ βᾶδισμά του γίνεται βαρὺ (πρ. Β, σκηνὴ α' — ὅλη ἡ σκηνὴ —). Ὁ κ. Ρώτας ἔγραψε τὸ ἔργο εἰδικῶς γιὰ νὰ παιχθεῖ στὸ Βασιλικὸ Θέατρο. Οἱ πολλὲς του εἰκόνας, τὰ σκηνικά πού προϋποθέτει, τὰ πολλὰ πρόσωπα — μερικὰ λένε δυὸ λόγια — τοῦτο φανεροῦν· ἀκόμα σκύβει κι' ἐκεῖνος στὸ γενικὸ ρυθμὸ τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ δίνει στιγμὲς φάρσας — γιὰ νὰ ἔχει τὴν πιθανότητα ν' ἀρέσει· στὸ πολὺ κοινὸ π. χ. φορτικὰ φαγᾶς εἶναι ὁ Λέτερς, γιὰ φαγιά μιλάει πάλι ὁ Τσιφτιτέλης στὸ τέλος. Καὶ τόσο πολὺ φαίνεται αὐτό, πού ἀμφιβάλλει κανεὶς ἂν θὰ τὸ ἔγραφε ὁ κ. Ρώτας, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ προϋπόθεση μέσα του γιὰ τὸ «Βασιλικό». Καί, περίεργα, σχετικὰ μὲ τὸν τίτλο, δουλεμένος μὲ πραγματικὴ καλλιτεχνικὴ ὀλοκλήρωση δὲν εἶναι ὁ Ρήγας παρὰ ὁ ἔμπορος Οἰκονόμου «ραδιοῦργος», βγαλμένος μὲ προσοχὴ μὲς ἀπὸ τὸ ἐργαστήρι τοῦ Ἰάγου καὶ πιο πολὺ τοῦ νόθου γιοῦ τοῦ Γλόστερ. Ὁ Ρήγας μένει δευτέρου πρόσωπο καὶ ἡ τελευταία πράξη ἔχει γραφεῖ κάπως πιο βιαστικά.

Γενικὰ τὸ κύριο ἐλάττωμα τοῦ «Ρήγα» εἶναι πὼς ὁ συγγραφέας του τὸν ὑπόταξε σ' ἕνα ὀρισμένο θέατρο καὶ ὄχι στὸ νόημα τῆς Τέχνης. Ἔτσι χάνει σὲ ἄνεση καὶ ἴσως μέσα στὴν κάποια βιάση πού γράφηκε τὸ ἔργο, ἡ πρώτη σκηνή, τοῦ καφφενείου τῆς Βιέννης, κάπως λαχανιασμένα καὶ κομματιαστά, ὄχι σὲ σύνθεση, ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς δώσει τὴν προεπαναστατικὴ ἀτμοσφαῖρα καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ θεατρικὰ ἐφευρήματα, πού ἀξοφλοῦν τίς πιθανότητες νὰ γίνει δεκτὴ ἢ τραγωδία, τῆς λιγοστεύουν ὅμως τὴν ποιητικὴ τῆς ἀξία. Τὸ θέατρό μας ἀκριβῶς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἔργα πού νὰ ἔχουν γραφτεῖ μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ὄχι γιὰ τὴν τάδε πρωταγωνίστρια ἢ γιὰ τὸν τάδε θίασο, γιὰτὶ τότε ἡ συγγραφικὴ ἐργασία μοιραίως θὰ πάρει τὸν εἰδικὸν χαραχτήρα τοῦ θιάσου ἢ τοῦ θιασάρχου, ἐπειδὴ οἱ θίασοι τοῦ ἐλευθέρου λεγομέ-

νου θεάτρου πρὸ παντός δὲν βρίσκουν εὐχαρίστηση σὲ χειρόγραφο πού δὲν εἶναι ἢ πού δὲν μπορεῖ νὰ πάρουν τὴ φόρμα τῆ δικῆ τους.

Θὰ μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ προσθέσω γιὰ κείνους πού κατηγοροῦν τὰ ἑλληνικὰ ἔργα πὼς, ἂν εἶναι μόνο «ἐμπορικά», σ' αὐτὸ δὲ φταίνει οἱ συγγραφεῖς ἐντελῶς· φταίει ἡ ἀντίληψη, ἡ κοσμοθεωρία, τῶν θιασαρχῶν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς μας, πρῶτος στὶς ἐπιτυχίες, μοῦ ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ καταδεχθεῖ νὰ μοῦ διαβάσει ἐδῶ καὶ τρία χρόνια ἕνα δράμα του. Ἦτανε ἀληθινὰ καλὸ καὶ θαυμαστό. Τὸ διάβασε καὶ στὸ θιασάρχου ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: «καλὸ βέβαια τὸ δράμα, ὅμως γράψε μας κάτι τι κωμικὸ ἀπὸ κείνα πού ξέρεις». Ὁ συγγραφέας βέβαια, μὴ πού μπορεῖ, ἔγραψε «κάτι κωμικὸ ἀπὸ κείνα πού ξέρει» καὶ ἡ Κριτικὴ τὸν κατηγορεῖ γιὰ ἐπαναλαμβανόμενον καὶ γιὰ ρουτινιέρη. Ὡς τόσο τὸ ἔργο τὸ πραγματικὸ μένει στὸ συρτάρι καὶ θὰ μένει γιὰ πολὺν καιρὸ σὰ νὰ ἦτανε κανενὸς ἀγνώστου.

Ὁ κ. Ρώτας ὅμως δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς πού μποροῦνε ἀζημίωτα νὰ κάνουν ὑποχωρήσεις. Καὶ τὸ χειρότερο: καὶ μὲ τίς ὑποχωρήσεις πρὸς τὸ κοινὸ καὶ πρὸς τίς μηχανικὲς ἐγκαταστάσεις τοῦ προτύπου Θεάτρου, τὸ ἔργο δὲν παιχθῆκε καὶ αὐτὸ εἶναι ἀρκετὴ τιμωρία γιὰ τὸ συγγραφέα του, πού ἔχασε τὴν εὐκαιρία νὰ γράψει ἐλεύθερα ἕνα ἔργο καλὸ, ἀπὸ κείνα πού λαχταράει τὸ ἀναιμικὸ Θέατρό μας.

Τοῦ κ. Ρώτα ἡ δύναμη εἶναι ἡ ποιητικὴ ἐπεξεργασία· καὶ μπορεῖ βεβαιότατα νὰ δώσει ἀνώτερες δημιουργίες, ἂν μάλιστα διώξει ἀπὸ πάνω του μιὰ συγγραφικὴ ἀνυπομονησία, πού τὸν ἔκανε καὶ στὸ «Σύζυγος τρελλαίνεται» νὰ γράψῃ μιὰ ἐξαισία πρώτη πράξη καὶ τίς ἄλλες φριχτές.

Ἀλλὰ ὁ ἠθοποιὸς πού θὰ παίξει τὸ «Ρήγα» θὰ ἔχει νὰ ἐξυπηρετηθεῖ θαυμάσια ἀπὸ τὸ πὼς εἶναι γραμμὴν ἢ τραγωδία κι' ὁ θεατῆς θὺ ἔχει νὰ χαρεῖ σκηνές γεμάτες καὶ τέλεια θεατρικὲς (Πρ. α', σκηνὴ β' — πρ. γ', σκηνὴ γ' — πρ. δ', σκηνὴ α'). Ἄν καί, γιὰ νὰ μὴν κρῦψω τίποτα, ἡ «Ρήγας» εἶναι ἔργο πού θὰ εἶχε ἐπιτυχία, ἂν ἀνέβαινε σὲ μιὰ ὀρισμένη περίσταση, δηλαδὴ σ' ἕνα κάποιον ἑορτασμὸ τοῦ Ρήγα ἢ δὲ ξέρω πὼς ἄλλιῶς· μόνος του, φοβᾶμαι, δὲν ἀντέχει, γιὰτὶ, προφανῶς, ἡ σύλληψή του ἔγινε βιαστικά κι' οἱ ἄλλες του ἀρετές, μὴ πού δὲν εἶναι γραμμένες ἀπὸ ρουτινιέρη, δὲ θὰ μπορέσουν ἴσως νὰ τὸν σώσουν στὴ συνείδηση τοῦ κοινοῦ πού γιὰ χάρη του γίνηκε πεζὸς κάπου - κάπου ὁ κ. Ρώτας.

Ἐμένα κυρίως μὲ γεμίζει χαρὰ πού βλέπω μιὰ τραγωδία, πού ἔχει τόνο ὑψηλό, πού τιμᾷ τὴν ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου - συγγραφέα, καὶ πού διάλεξε γιὰ πρότυπό του τὸν Σαίξπηρ. Δὲν κηρύσσω τώρα τὴν ἐπιστροφή στὸ θεὸ τοῦ συγχρόνου θεάτρου, μακάρι ὅμως νὰ γυρίζανε πρὸς τὰ ἐκεῖ οἱ συγγραφεῖς μας. Ὁ Βερναρδάκης, πάντα φυσικὰ στὰ ὄρια τοῦ καιροῦ του, βρῆκε τὸ δρόμο του μὲ τὸ Σαίξπηρ, ὑπάρχει ἕνα συμπαθητικὸ ἔργο «ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς» τοῦ Γιαν. Μαυρομιχάλη, πού παιζότανε ἄλλοτε μὲ ἐπιτυχία (Ταβουλάρης) καὶ πού κι' αὐτὸ ἀντλεῖ ἀπὸ

τὸ Σαίξπηρ. Μακάρι καὶ ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ρώτα νὰ ἔχει κι' ἄλλους μιμητῆς στὸν προσανατολισμό του.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ γραφοῦν τέτοια ἔργα χρειάζεται ἓνα ἄλλου εἶδους θέατρο. Ἄπλὸ καὶ χωρὶς βελούδα. Φυσικά, χωρὶς πρωταγωνίστρια. Εἶναι ἀπαραίτητος ὅμως ἓνας νέος σκηνοθέτης. Δυὸ τέτοιοι ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα ποὺ ἔχουν μόρφωση, ἀξία καὶ φαντασία. Φαίνεται ὅμως ἡ σκηνοθετικὴ χαλάει τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου κι' ἔτσι κι' αὐτοὶ δὲν φτάνουν στὸ τέλος καὶ δὲ μποροῦν νὰ δώσουν στὸ νέο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔχουν. Δυστυχῶς δὲν μοῦ λείπουν οἱ ἀποδείξεις.

Ἡ δημιουργία συγγραμμάτων, ποὺ θὰ κινουῦνται ἔξω ἀπὸ τὸ βουλευτικό, προσκρούει μόνο στὴν κλειστὴ καρδιά τῶν σκηνοθετῶν. Καθαρά καὶ ξάστερα ἐννοῶ τὸν κ. Καραντινὸ καὶ τὸν κ. Κούν. Δὲν ἀρνιέμαι, μόλις παρουσιασθεῖ εὐκαιρία, νὰ ἐξηγήσω τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί καί, δυστυχῶς, θὰ ἔχω δίκιο.

Ὡς ποῦ νὰ βρεθεῖ ὅμως αὐτὸ τὸ νεώτερο θέατρο, ἄς παραγορηθοῦμε μὲ τὰ ἔργα ποὺ θὰ μοιάζοντε μὲ ὠρισμένες σελίδες τοῦ κ. Ρώτα καὶ ἄς θεωρήσουμε πολὺ εὐτυχισμένο θεατρικὰ τὸν ἑαυτὸ μας ποῦ, πάλι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ κ. Ρώτα, θὰ δοῦμε τὸ Ἄηρ στὴν ἀρίστη ἑλληνικὴ μορφὴ του στὸ «Βασιλικό», ποὺ ἔχει τόσους ἐκεῖ μέσα ἀξιους γιὰ τὸ μεγαλοῦργημα τοῦ Σαίξπηρ.

Κρῖμα! Φαίνεται ὅτι ἡ γενεὰ ποὺ ἀνίχω κι' ἐγὼ σ' αὐτὴν δὲν πρόκειται νὰ προσφέρει στὴ συγγραφικὴ τέχνη τοῦ θεάτρου μας ὅ,τι προσφέρανε στὸν καιρὸ τους οἱ τωρινοὶ γέροι. Ἄλλὰ εἶναι βέβαιο πῶς δὲ φταῖνε μόνο οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς.

Οἱ νεώτατοι ὅμως, ποὺ ξεκινοῦν μὲ θεατρικούς πόθους δὲν ἔχουν δυστυχῶς κι' αὐτοὶ συνείδηση τῆς εὐθύνης καὶ ἀφοῦ τὰ ἔργα τους πάντα θὰ βγαίνοντε σὲ βιβλίο δὲν τοὺς ἐμπόδιζε τίποτα νὰ πάρουν στὸ χέρι τους τὴν πέννα γιὰ κάτι τι ἀνώτερο, ἂν ὄχι στὴν τεχνικὴ τουλάχιστον στὴν πρόθεση Ρουτίνα σὲ νέους! Τί φριχτὸ κατάντημα! Θαμπώνουν οἱ ἐλπίδες καὶ γιὰ τὸ μέλλον. Ἄλλὰ σκάρτο ξεκίνημα βλέπει κανεὶς στοὺς νέους ὡς ποῦ νὰ βροῦν τὸ δρόμο τους ὕστερα μπορεῖ νὰ ὑψωθοῦν. Θὰ ἦταν ἀποκαρδιωτικὸ νὰ μὴ τὸ παραδεχτοῦμε.

Ὁ κ. Α. Χατζηδάκης διασκευάζει τὸν «Πατούχα» ὕστερα, φέτος, τυλώνει τὴν «Πρέβεζα», τὴ ζωὴ δηλ. τοῦ Καρυωτάκη. Διασκευὴ στὴν οὐσία εἶναι κι' αὐτό γιὰτὶ στηρίζεται σὲ ἄμεσα γραπτὰ στηρίγματα, στὰ ποιήματα τοῦ Καρυωτάκη, καὶ σὲ δραματοποίησι γνωστῶν γεγονότων ποὺ συμβῆκανε στὸν ποιητὴ. Ἄς εἶναι.

Ἐπὶ ἔχει ἓνα βασικὸ σφάλμα: Ὁ Καρυωτάκης εἶναι σημαντικὸς βέβαια ποιητῆς. Τόσο οπουδαῖος ὅμως γιὰ τὸ πολὺ κοινὸ δὲν εἶναι. Ζοῦσε μόλις χιτῆς ἢ χρονικὴ ἀπόσταση ἀκόμη δὲν τοῦ ἔδωσε καμμιάν αἴγλη, ὁ κ. Χατζηδάκης προφανῶς δὲν εἶναι μεγάλο ταλέντο δραματικῶς ἔτσι λείπουν ὅλες οἱ προϋποθέσεις ποὺ θὰ κάνανε τὸ ἔργο ἀνεκτὸ γιὰ ἓνα θεατρικὸ κοινὸ ἢ

ἀνία θὰ ἦταν ἀτελείωτη, τὰ χάχανα τρανταχτὰ καὶ ἡ βραδυὰ θὰ τελείωνε ἄσχημα. Ὁ θιασάρχης τοῦ «Λαϊκοῦ», ὁ κ. Κ. Σαντοριναῖος, μοῦ ἔλεγε ὡς δικαιολογία ποὺ δὲν τὸ ἀνέβασε τὸ ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ παραφορτώσει τὸ θίασο μὲ ἔκτακτους ἠθοποιούς ποὺ θὰ χρειαζότανε τὸ ἔργο. Κρῖμα ὅμως ποῦ δὲν τὸ ἀνέβασε. Θὰ γινότανε πολὺ καλύτερος ὁ κ. Χατζηδάκης παρακολουθώντας τὴν παράσταση.

Ὁ συγγραφέας, ἐνῶ εἶναι «διανοούμενος», παρουσιάζει τοῦτο τὸ περίεργο φαινόμενο: ὁ διάλογός του ἔχει μιὰ αἴσθησι πολὺ χαμηλωμένη. Σὰν αὐτοσχέδια κωμωδία εἶναι τὰ γραφόμενά του (νοῦτικη). Ἀλήθεια ὑπάρχει ζωντανὸς διάλογος, κάπου κάτι πάει νὰ γίνε, ὅμως στὴν οὐσία πέφτει ἔξω. Στὴν πρώτη πράξι βρισκόμαστε σ' ἓνα φιλολογικὸ καφενεῖο ἀνακατεύεται στὴ συζήτησι τῶν ἡρώων καὶ τὸ γκαρσόνι καὶ κάνει «καλαμπούρια». Πρόκειται γιὰ νέο, θὰ μοῦ συχωρεθεῖ λοιπὸν νὰ γράψω περισσότερα γιὰ νὰ τοῦ γίνω πιὸ πειστικὸς:

«Ἐκεῖνος: Δὲν ἔχεις γράψει τώρα τίποτε τὸ καινούριο;...

Γκαρσόνι: Ἐνα μέτριο...» (φωνάζει δηληδὴ στὴν κουζίνα).

Τοῦτο ἀποτελεῖ «πνεῦμα». Εἴμαστε στὰ 1938. Καὶ ἓνας νεαρὸς θεατρικὸς συγγραφέας βιάζει τοὺς ἥρωες νὰ πέφτουν σὲ τέτοιες κοινοτοπίες, γνωστὲς ἀπὸ τὰ 1880 στὸ θέατρο καὶ ξεφυλισμένες πιά στὴν ἐπιθεώρηση καὶ μάλιστα στὰ πιὸ ἄσχημα νοῦμερα. Ἡ πρώτη πράξι τελειώνει σχεδὸν μόλις ἀρχίσει — ὅλο τὸ ἔργο ἔχει ἀφάνταστα μικρὲς πράξεις, νὰ κλείσει θεατρικὴ βραδυὰ εἶναι ἀδύνατο. Ἄλλο σφάλμα τῆς συγγραφικῆς ἰδιοσυστάσις τοῦ κ. Χατζηδάκη Ἡ πρώτη εἰκόνα τῆς δεύτερης πράξις ξεοδεύεται στὸ «τραγικὸ γεγονός», ὅτι φέρνουν ἀντιρροήσεις μερικοὶ στὸ νὰ ἀταγγεῖλει δημοσίᾳ ὁ Καρυωτάκης τὰ ποιήματά του! Τόσο ἀσήμαντες ἦταν οἱ δυστυχίες τῆς ζωῆς τοῦ Καρυωτάκη;

Εἶναι κάτι νεαροὶ ποὺ ποζάρουν γιὰ ποιητῆς καὶ ποὺ χαμαρώνουν γιὰ τὸ ταλέντο, δῆθεν, ποὺ τοὺς ἔδωσε ἡ Φύσι καὶ ποὺ σφίγγονται γιὰ νὰ γράψουν, χωρὶς κανένα στοχασμό, γεμᾶτοι ἀπὸ οἶηση καὶ ἀπὸ μεγαλαυχία. Βγάζουν καὶ περιοδικάκια καὶ ἐνδιαφέρονται βαθύτατα γιὰ τὰ προβλήματα τὰ πνευματικὰ τοῦ τόπου. Κάτι νεαροὶ ποὺ καπνίζουν ἀνθάδικα μπροστὰ στοὺς μεγαλύτερους καὶ ποὺ ἀπαιτοῦν ἀκόμη — Χριστέ μου! — νὰ ἐκπέμπει ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς Ἀθηνῶν ποιήματα «νέων» ποιητῶν!

Ἡ διάθεσι ποὺ ὠθήσε τὸν κ. Χατζηδάκη γὰ γράψει τὴν «Πρέβεζα» εἶναι κάτι τι σὰν τοὺς «νέους» ποὺ εἶπαμε στὴν προηγούμενη παράγραφο. Δὲ λέω πῶς ὁ κ. Χατζηδάκης εἶναι τέτιος. Μὰ δικαιοτάτα χρειάζεται νὰ τὰ πεῖ κανεὶς μὲ εὐλικρίνεια. Γιὰτὶ, ἂν ὁ ἴδιος ὁ Καρυωτάκης μέσα στὴν ποιήσῃ του εἶναι δικαιωμένος καὶ ἐν τάξει μὲ τὸν ἑαυτὸ του, ὡς ἥρωας τοῦ θεατρικοῦ ἔργου ποὺ λέμε γίνεται ρεζίλι καὶ εἶναι «ποιητῆς» ὄχι ὅπως εἶναι οἱ ταλαντοῦχοι πάντοτε, ἀλλὰ παιδάριο ποὺ κάνει φιλολογία καὶ ποὺ αὐτοκτονεῖ στὸ τέλος ἀπὸ ἀνία! Αὐ-

ξαίνει με τὸ διαλογικὸ αὐτὸ ἀνεκδοτολόγημα ἢ βιβλιογραφία τοῦ Καρυωτάκη, ζημιώνεται ὁμως ὁ κ. Χατζηδάκης ὄχι γιατί δὲν βλέπει τὸν ἔπαινό του ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο, ἀλλὰ γιατί συνηθίζει νὰ δουλεύει πεζὰ καὶ χωρὶς νοῦ πολὺ κακὴ φιλολογία, πολὺ κακὴ.

Ἀλλὰ ὁ πιὸ ζημιωμένος εἶναι ὁ Καρυωτάκης καὶ καλύτερα θὰ ἦταν νὰ μὴν εἶχε γράψει τὰ ποιήματά του, ἀφοῦ ἦρθε ἡ περίστασις ἔτσι, ὥστε με τὴν ἐπίδρασή του νὰ γράφει ἢ «Πρέβεζα», πὺ λέει ὁ λόγος!

Μακρυνὴ αἰσθάνομαι μιὰ μικρὴ θεατρικὴ σπῆρα στὸν κ. Χατζηδάκη. Ὅταν ἀποχτήσῃ τὴ συνείδηση τῆς εὐθύνης καὶ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι κάτι τι σοβαρὸ, θὰ γράφει κάτι τι καλὸ. Ἄν ὁμως τροβήξῃ τὸν ἴδιον δρόμο, δὲν θὰ ἔχει οὔτε τὴ χαρὰ τῆς ἐνδοξῆς ἀποτυχίας, δηλαδὴ τῆς μόνης ἀποτυχίας ποὺ ἐπιτρέπεται νὰ συντριφτεῖ κανεὶς ὅταν τὴν ὑψηλὴν του ἀνάταση προδώσῃ ἢ ἀπραγῆ τεχνικὴ του.

Στὸ κάτω-κάτω πῶς ὑψώνει ὁ κ. Χατζηδάκης τὸ ἀνάστημά του καὶ βρίζει καὶ περιφρονεῖ τὴν ἐπαρχία; Τὴν παρουσιάζει γιὰ χτηνώδη γωνιά ταπεινῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀνιοῦν καὶ ποὺ ζοῦν ἐλεεινά, γιατί δὲν ἠμποροῦνε νὰ νιώσουν τὴν ποίηση! Μὰ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο οὔτε γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων οὔτε γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἑθνῶν τὸ νὰ προσκυνᾶνε τοὺς ποιητῆς, ὅπως τουλάχιστο τὴν αἰσθάνεται τὴν ποίησιν ὁ συγγραφέας μας!

Τίποτε ἀπὸ τὴν τραγωδία τῆς ψυχῆς τοῦ Καρυωτάκη δὲν ὑπάρχει στὸ ἔργο. Πιὸ ἀντιπαθητικὸς ἦρωας ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῶν «Νηπενθῶν» δὲν ἔχει γραφτεῖ σὲ θεατρικὸ ἔργο. Π. χ. ὅταν τὸν παρουσιάζει ὁ συγγραφέας νὰ μὴν κάνει τὴ δουλειά του στὴ Νομαρχία καὶ νὰ μὴν ἐνεργεῖ τὰ ἔγγραφα. Ἄν αὐτὸ τὸν πείραζε τὸν Καρυωτάκη οὔτε θεατρικῶς οὔτε ἀπὸ ἄλλην ἀποψη προσθέτει συμπαθητικότητα στὸν ἦρωα. Δὲν εἶναι τραγικὸ τὸ νὰ μπλέχεται ἓνας ποιητῆς με πεζὰ ἔγγραφα. Τραγικὸ εἶναι τὸ ὅτι βλέπει ἐδῶ τραγικότητα ὁ κ. Χατζηδάκης.

Ἀρχίσαμε σήμερα ἀπὸ τὴν ὄριμη καὶ καλλιτεχνικὴ ἐργασία τοῦ κ. Ρῶτα, ποὺ στέκει στὰ πόδια τῆς με ὄλα τ' ἀναπόφευχτα ψευδάδια τῆς γιὰ νὰ τελειώσουμε στὴν ἀγορῆ καὶ ἀνεύθυνη ἐργασία τοῦ κ. Χατζηδάκη. Ὁ «Ρήγας» μπρὸεῖ νὰ μὴν παίχθηκε, μᾶς δίνει ὁμως μιὰν ὑψηλὴν χαρὰ. Ὁ κ. Χατζηδάκης γιατί τύπωσε τὴν «Πρέβεζα»; Δὲν βρέθηκε ἓνας φίλος του νὰ τὸν γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ παραστράτημα;

Ὅμως αὐτὴ εἶναι ἡ κατάστασις: οἱ πρεσβύτεροι ποὺ κάτι κάνουν σεμνὰ καὶ ποὺ θὰ φύγουν τελειόνοντας τὴ ζωὴ τους χωρὶς ἔργο σπουδαῖο, καὶ οἱ νεώτεροι ποὺ θορυβοῦν καὶ ποὺ μπαίνουν ἀσκημα στὴ ζωὴ.

ΓΙΑΝ. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» (ἀπὸ 11 Ὀκτ.) ἐντυπώσεως τοῦ κ. Κώστα Οὐράνη ἀπὸ τελευταῖο ταξίδι του εἰς τὴν Μεσόγειον. καλογραμμένα, ὅπως πάν.

τοτε, καὶ παλλόμενοι ἀπὸ πλοσίαν λυρικὴν διάθεσιν. Με τὰς ἐντυπώσεις αὐτάς, ἐπαναρχίζει ὁ κ. Κ. Οὐράνης τὴν τακτικὴν συνεργασίαν του εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα».

—Εἰς τὴν ἴδιαν ἐφημερίδα (22 Σεπτ.) ἡ κ. Σοφία Σπανοῦδη, γράφουσα περὶ Καραγκιόζη, ἐξετάζει τὴν προέλευσίν του, τὸν παρακολουθεῖ εἰς τὴν ἐξέλιξιν του καὶ καταλήγει εἰς μερικά γενικὰ συμπεράσματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν σταδιοδρομίαν καὶ τὰς ἐπιτυχίας του ἐν Ἑλλάδι. «Ὅλη ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐξελιξέως τοῦ Καραγκιόζη στὴν Ἑλλάδα, τονίζει ἡ κ. Σπανοῦδη, δὲν θὰ μᾶς κἀνῃ ποτὲ νὰ θεωρήσωμε τὸν γνήσιον αὐτὸν λαϊκὸν ἦρωα τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ὡς ταυτόσημον ἐπικὸν ἦρωα τῆς ἑλληνικῆς ἐποποιίας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἄθαν. Διάκου, τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ Κατσαντώνη. Κάθε πρᾶγμα ποὺ μεταφωτεῖται ἔτσι τυχαῖα καὶ κακότεχνα εἶναι προωρισμένο νὰ χάσῃ μοιραίως τὴν πρωτόγονη δροσιά του, τὴ χάρι του καὶ τὸ χιοῦμορ καὶ νὰ πάρῃ τὴ σφραγίδα τῆς νοθείας καὶ τῆς πλαστοπροσωπείας. Γι' αὐτὸ ὁ Καραγκιόζης δὲν πρέπει νὰ καλλιερῆται ἀκόμα σὰν ἓνας λαϊκὸς ἦρωας τοῦ πανελληνίου».

—Εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» (ἀπὸ 25 Σεπτ.) ἡ «Δραματικὴ ζωὴ τοῦ Θεοντόρ Ντοστογιέφσκυ, γραμμὴν ἀπὸ τὴν κ. Α. Νάκου.

—Εἰς τ' «Ἀθηναϊκὰ Νέα» (2 Ὀκτ.) ὁ κ. Γρ. Ξενόπουλος, γράφων περὶ «γλωσσικοῦ αἰσθήματος» καὶ προσπαθῶν νὰ καθορίσῃ τὴν σημασίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐποχὴν μας, διατυπώνει διαφόρους γνώμας διὰ τὸ γλωσσικὸν μας ζήτημα καὶ καταλήγει με παραινέσεις πρὸς τοὺς νέους ἐποὺ δὲν πρέπει νὰ ἐξυγιάνουν μόνο τὸ γλωσσικὸν τους αἶσθημα, — γιατί τὸ σημερινὸ εἶναι «πληγωμένο», ἀρρωστο, — παρὰ καὶ τὴ γραμματικὴ τῆς νέας γλώσσας πρέπει νὰ σπουδάσουν καλλίτερα».

—Εἰς τὴν «Καθημερινὴν» (3 Ὀκτ.) πληροφορία καὶ κρίσεις τοῦ κ. Σπ. Μελέα διὰ τὴν πρώτην, τὴν ρομαντικὴν περίοδον τοῦ πολωνικοῦ θεάτρου, τοὺς κυριωτέρους συγγραφεῖς τῆς καὶ τὰ σπουδαιότερα ἔργα των.

—Εἰς τὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα» ἀνασκόπησις τῆς ἑλληνικῆς διαλεκτολογίας ἀπὸ τὸν κ. Α. Μιραμπέλ, ἡ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ κ. Π. Λεκατσᾶ διὰ τὸν Ἡσίοδον καὶ τὴν ποίησίν του, συνέντευξις με τὸν κ. Καίσαρα Ἐμμανουήλ, τὸ διήγημα τῆς κ. Κλεαρτέτης Δίπλα Μάλαμου «Ἀγάπη στὴ θάλασσα» καὶ αἱ τακτικαὶ χρονογραφικαὶ καὶ κριτικαὶ στήλαι τῶν κ. κ. Δημ. Φωτιάδη καὶ Ἡλ. Βενέζη.

—Εἰς τὴν «Πνευματικὴν Ζωὴν» (10 Ὀκτ.) ἐνδιαφέρουσαι πληροφορία καὶ ὑποδείξεις τοῦ κ. Ἄβρ. Παπάζογλου διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου εἰς τὸ ἐξωτερικόν, συνέχεια τῆς ἀρθρογραφίας τοῦ κ. Μελέη Νικολαΐδη διὰ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς μεγάλης πνευματικῆς ὀργανώσεως με διακλαδώσεις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, βιβλιοκρισίαι τοῦ κ. Γ. Χατζίνη καὶ σχόλια διὰ τὰ τελευταῖα φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ γεγονότα.

—Εἰς τὴν «Πάφον» (Σεπτ.—Ὀκτ.) ἐνδιαφέρουσαι συνεργασίαι Κυπρίων καὶ Ἀθηναίων λογοτεχνῶν.

—Εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν» (Ὀκτ.), τὸ γνωστὸν δελτίον ἑλληνοἰταλικῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, σύντομοι ὁμιλίαι δι' ἑλληνικὰ φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ζητήματα: Α. Μιραμπέλ: «Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας». Γ. Σιδέρη: «Σύντομη εἰσαγωγή στὴν ἱστορίαν τοῦ νέου ἑλληνικοῦ θεάτρου», Α. Κεραμοπούλου: «Ὁ κοινὸς πολιτισμὸς Τούρκων καὶ Ἑλλήνων». Ν. Λάσκαρη: «Ὁ πρίγκηψ Νικόλαος». Ι. Παναγιωτοπούλου: «Οἱ σύγχρονες τάσεις τοῦ ποιητικοῦ μας λόγου».

Ἐλάβομεν, ἀκόμη, «Ἐκκλησίαν», «Μακεδονίαν» Θεσσαλονίκης, «Σημαίαν» Πειραιῶς, «Πρόδορον» Ζακύνθου, «Κερκυραϊκὸν Βῆμα», «Νέαν Κόρινθον», «Μακεδονικὴν Ἥχῶν» Βεροίας, «Ἐπτάνησον» Κερκύρας, «Ἐλεύθερον Κήρυκα» Καβάλλας, «Κορινθίαν» Κιάτου, «Χαράν τῶν παιδιῶν», «Ἀναγεννησιν» Ν. Κοκκινιάς, «Ἐρευναν» Αἰγίου, «Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας», «Νεότης» Πειραιῶς, «Θεοσοφικὸν Δελτίον», «Τὰ Γράμματα» Σπάρτης, «Κυνουρίαν», «Ἐβδομάδα», κλπ.

Ω